

SÜMEGI ISTVÁN

Suttogó propaganda

Lepold Andrea: A nagy füzet kísértetei

Ha kérdeznék, nem tudnám röviden megválaszolni, miről szól Lepold Andrea könyve, megpróbálom hát egy kicsit hosszabban. Az alcím – *Egy elhallgatott bántalmazássorozat története* – ugyan eléggé világos (...nak ígérkezik), s ezt a hátoldal ajánlója még pontosítja is: „tényfeltáró kötet” – olvashatjuk ott. De a bántalmazássorozat ismertetése legjobb indulattal is csupán a könyv egyharmadát teszi ki. Azt is csak akkor, ha minden Kristóf Kálmánnal kapcsolatos információt a tényfeltárás részeként tekintünk – amihez kell némi jóindulat. Magáról a tragikus eseménysorról Lepold is csak igen hézagos ismeretekkel bír, s ezt egy-két oldalon többre nem is nagyon tudja nyújtani. A kötet hozzávetőleg kétharmada egészen másról szól: Kristóf Kálmán két gyermekének, Ágotának és Attilának az irodalmi munkásságáról, illetve nem is arról... A könyvével kapcsolatos információk közzétételére a szerző nyitott egy weboldalt, s talán ennek a címe is orientálhat bennünket: www.kristoftrauma.hu. Nem is a bántalmazássorozaton van tehát a hangsúly (amiről nem is igen van a szerzőnek mondanivalója), hanem inkább *A Nagy Füzet* című könyv írójának (eredeti neve Kristóf Ágota, de Agota Kristofként ismeri a világ) traumájáról. Illetve nem csak arról, mert Ágota öccséről és az ő *Oidipusz körbejár* című regényéről majdnem annyi szó esik, mint *A Nagy Füzet*ről. Illetve nem is az ő traumájukról... Jobb lesz talán, ha az elején kezdem.

Kristóf Kálmán tanítónak három gyermeke született. A legidősebb, Jenő különféle „civil” foglalkozásokat űzött. Ágota '56-ban disszidált, és Svájcban telepedett le, aztán túl az ötvenen egy csapásra világhírű íróvá tette az első (franciául írt) regénye, amelyet három további követett. Attila karrierje kevésbé kalandos és meseszerű volt, mint a nővéréé, és nem is szárnyalt annyira magasra: teljes aktív életét a patinás napilap, a Magyar Nemzet munkatársaként töltötte el, s közben regényeket írt, elsősorban krimiket. A család egy ideig a Győr-Moson-Sopron vármegyei Csikvándon élt, majd 1944-ben Kőszegre költöztek, ahol az apa a tanítóképző gyakorlóiskolájának tanítója lett. 1948-ban azonban váratlanul letartóztatták, és csak öt évvel később, 1953-ban szabadult.

A két híressé vált gyerek nem titkolta, hogy apjuk börtönviselt, de – visszatekintve ez már világosan látható – egyenes magyarázatot sem adtak a történetekre. Aztán két történész, Söptei Imre (a Kőszegi Levéltár vezetője) és Mátay Mónika (az ELTE tanára és Felsőbbfokú Tanulmányok Intézetének [iASK] kutatója) megtalálta az igazságot fölfedő dokumentumokat: a tanító több gondjaira bízott gyermeket megerőszakolt vagy szexuálisan bántalmazott. A felfedezésről egy hosszabb, Kristóf Ágota életéről írt tanulmányában Mátay Mónika számolt be.¹

Hogy Lepold Andrea mikor kezdett munkához, nem tudom, annyi bizonyos, hogy az első publikációja négy évvel későbbi, mint az imént hivatkozott.² (Lepold egyébként – ez az említett honlapról tudható – tanító és kommunikációs szakember, angol bölcseész diplomáit Kaposváron és Szombathelyen szerezte.)

Ha figyelmesen olvassuk a könyvet, világossá válik, hogy írója – olykor csak maszatolva vagy homályosan fogalmazva, de mégis jól lokalizálhatóan – öt határozott kijelentést tesz.

(1) *Kristóf Kálmánt 1948-ban pedofil bűncselekmények elkövetése miatt ítélték el.* Az egyetlen megmaradt hiteles dokumentum – a szombathelyi törvényszék vizsgálóbírójának végzése – szerint nyolc 12 éven aluli kislánnyal közösült, kilenccel szemben pedig fajtalanságot követett el.³ Az ügy dokumentumait a bíróság (az iratkezelési szabályoknak megfelelően) időközben sajnos megsemmisítette, a hivatkozott végzés csupán azért maradt meg, mert egy másolatát elküldték a Tankerületi Hivatalnak. A tény ennek ellenére kétségbevonhatatlan: a tanítót pedofil bűncselekményei miatt ítélték hét év börtönbüntetésre, és nem politikai vagy más egyéb ok következtében.

Ehhez a tényhez azonban Lepold Andrea nem tud hozzátenni semmit. Állítása szerint talált egy sértettet és egy egykori fiú osztálytársat, aki szerencsére csak közvetett tanúja volt az eseményeknek. Az utóbbira hivatkozva azonban semmit sem állít, az előbbi nyomán pedig csak a történetek szörnyűségéről oszt meg velünk néhány inkább csak általános mondatot. (Ezek nem tartalmazzak többet, mint amit mindannyian el tudunk képzelni: a tett súlyos és maradandó traumát okozott a bántalmazottnak.) A vizsgálóbírói végzésben foglaltakat további adalékokkal nem egészíti ki.

Megjegyzem, hogy lett volna még bőségesen kutatható. Föl lehetett volna keresni a többi áldozatot, további interjúkat készítve meg lehetett volna vizsgálni a tett okozta kollektív megrázkódtatást és az azt követő kollektív hallgatást, be lehetett volna ágyazni az eseményt a történelmi kontextusba, összefüggésbe lehetett volna hozni a kisváros akkortájt átélt és egymásra rakódott többi traumájával. A szerző azonban mindezek iránt nem tanúsított érdeklődést, megkockáztatom, hogy nem is látja az összefüggéseket.

(2) *Kristóf Kálmán bűne átszállt a gyermekeire is.* Ha esetleg valaki vitatná, hogy a szerző kategorikusan ezt állítja, annak – az összes erre vonatkozó utalás felsorolása helyett – hadd hívjam fel a figyelmét a könyv borítójára, amelynek allegorikus értelmét a kőszegi könyvbemutatón el is magyarázta nekünk a kommunikációs szakember. A rózsaszín ruhácska a kisgyermeki tisztaságot jeleníti meg, a tizenhét égő gyertya az áldozatok előtt tiszteleg, középen pedig ott látható Kristóf Ágota és Attila gyerekkori képe. Hogy miért az övék, és miért nem az apjuké, arra nem kaptunk magyarázatot, nyilván úgy vélte a tényfeltáró, hogy rájövünk erre magunktól is. A könyv epilógusában pedig maga az áldozat szólal meg, és elmondja, hogy Ágotának és Attilának meg tud bocsátani (tehát van miért megbocsátani nekik), de Kálmánnak nem.

Természetesen képtelenség olyasmit számon kérni valakin, amit az illető nem követett el, de azért mégsem teljesen fekete-fehér ez a kérdés. Az átöröklött vagy áteredő bűn olyan pszichológiai és etikai realitás, amelynek a meglétét nem hagyhatjuk figyelmen kívül. (Ha nem így volna, akkor például nem éreznénk szégyent felmenőink vagy honfitársaink bűnei miatt.) Ennek taglalásába azonban itt nem mehetünk bele,⁴ s ezért csak arra kérem a tisztelt olvasót, hogy tegye föl a kérdést: mit tettek és mit kellett volna tenniük a Kristóf testvéreknek? Viselték a traumájukat, amíg meg nem haltak, és éltek, ahogyan tudtak. S közben az apjuk ügyétől teljesen függetlenül (vagy inkább egy kicsit annak ellenére) mind a ketten sikeres és elismert emberek lettek. El kellett volna utasítaniuk ezt a sikert? (Ami nyilván hozott némi örömet a boldogtalan életükbe.) Ki kellett volna állniuk, hogy ne tiszteljenek bennünket, hanem inkább köpjeten le? Bármennyire is próbálók szigorúan ítélni, semmit sem tudok felróni a két írónak.

(3) *A két testvér tudatosan félrevezette a közvéleményt.* Próbáljunk meg ismét elfogulatlanul ítélni. Tényleg nem *coming out*oltak, és minden bizonnyal abban re-

ménykedtek, hogy nem kerül napvilágra a család szégyene. (De nem is hazudtak. Ha ez bármiféle dokumentummal bizonyítható volna, akkor azt – kétség nem férhet hozzá – Lepold Andrea boldogan lobogtatná.) Nem tudom, hogy én mit tettem volna a helyükben. Azt remélem, hogy elmeséltem volna a történetet, de semmiképpen sem vetek követ arra, aki ezt nem merte vagy szükségtelennek tartotta megtenni. Ezek a gyerekek annyit szenvedtek és szégyenkeztek olyasmért, aminek ők is az áldozatai voltak; miért ne érezhették volna úgy, hogy elég volt, most már ne úgy tekintsen rájuk a világ, mint egy pedofil apa gyerekeire, hiszen ők ennél jóval többek?

(4) *Kristóf Ágota művei perverzsek*. Explicite ezt ugyan csak *A Nagy Füzet*ről állítja a szerző („A nagy füzet [sic!] egészében perverz”), de a többi műről tett elszórt ítéletei nem hagynak kétséget afelől, hogy azok sem jobbak (szerinte) a néven nevezett regénynél.

Tény és való, az író nő életműve tele van brutális szexuális tartalmú jelenségekkel, sok esetben szexuális devianciák naturalisztikus leírásával. (Ezek egyikére-másikára Lepold – meglepetésemre – nem is tért ki.) Ám amint azt Kristóf Ágota is megállapítja az egyik interjúban (a recenzeált könyv is idézi), ilyenkor mindig az a kérdés, hogy ezek milyen funkcióval bírnak az egészen belül, amire azonban csak a művek értelmezése után lehetséges válaszolni. Lepold azonban még csak kísérletet sem tesz az interpretációra, hanem kinyilatkoztat. S alighanem bölcs előrelátás vezeti, mert amikor másutt néhány értelmezésnek tekinthető szót ejt az író nő egyik-másik művéről, a napnál is világosabb lesz, hogy még elemi szinten sem érti és teljesen félreérti ezeket. (Hadd nyomatékosítsam: nem másképpen érti, mint én, hanem ahhoz hasonlóan félreérti – nem túlzok –, mint amikor a kisiskolás azt hiszi, hogy Toldi György egy rendes, törekvő, királyhű ember. Nincs itt helyem ennek szemléltetésére. Ha a tisztelt olvasó kételkedik, kérem, olvassa el például *A termék* című elbeszélést és *A bizonyíték* című regény önálló novellának beillő betéttörténetét Victorrról, majd Lepold ezekhez csatolt félreértelmezéseit könyve 161. oldalától kezdődően.)

Kibogozható ugyan a kusza gondolatmenetekből két logikai értelemben érvnek tekinthető megállapítás, de ezek az égvilágon semmit sem bizonyítanak. Lepold azért tartja perverznek Kristóf Ágota regényeit, mert azok benne rossz, disszonáns, fölháborító érzéseket keltenek és megbotránkoztatják őt. Aztán ezt megerősítendő hangsúlyozza, hogy mások is hozzá hasonlóan éreznek, amit bizonyít, hogy Svájcban és Franciaországban több iskolai botrány is kirobbant *A Nagy Füzet* tananyagba való beemelése miatt. Később pedig még azzal is megtoldja ezt, hogy a hozzá hasonló normálisok, az egészséges többség ugyanúgy ítélnék a regényről, ahogyan ő. Slusszpoénként pedig a tudunkra adja, hogy az író nőről állítólag szép emlékeket őrzők csak azért mondanak jókat, mert elfojtják magukban a rosszat, amit igazol egy neves pszichológus elfojtásról adott leírása is.

Haladjunk visszafelé. Az utolsó megállapítás precízen követi Virág elvtárs logikáját (Bacsó Péter *A tanú* című filmjéből): nemcsak az gyanús, ami gyanús, hanem az is (s ráadásul fokozottabb mértékben), ami nem gyanús. Akik rosszat mondanak Kristóf Ágotáról, azok átlátnak a szitán, akik meg jó, azok elfojtják magukban az igazságot. Minden ellene szól tehát...

Nagyon hasonló a helyzet a harmadik és a második megállapítással is. Attól, hogy a hatóságok a viták után sem törölték a tananyagból *A Nagy Füzetet*, s hogy a szülők többsége ezt nem kifogásolta, nagyvonalúan eltekint a szerző.⁵ A maga kifacsart logikája alapján megteheti ezt, hiszen álláspontja szerint, aki nem úgy gondolkodik a műről, ahogyan ő, az (hasonlóan például Slavoj Žižekhez, a népsze-

rű filozófushoz) ab ovo perverz, s következőleg az ő véleményük nem is veendő figyelembe, amikor többségről és kisebbségről nyilatkozunk. (Rákosi elvtársék éltek ugyanezzel a cáfolhatatlan logikával: ha a fasisztákat nem számítjuk, akkor a magyar társadalom többsége a kommunista pártot támogatja; és aki nem támogatja a kommunista pártot, az fasiszta...)

Hátravan még a kiinduló megállapítás. Az meg sem fordul Lepold fejében, hogy esetleg azért keletkeztek benne negatív érzések a regényt olvasva, mert ez volt az író szándéka. Ehelyett azt feltételezi (akár tudatosította ezt magában, akár nem), hogy az író gonosz pedofil propagandája rá, az egészségesre nem hatott, s ezért ő, ellentétben a Kristóf Ágotát ünneplő perverziora csábulókkal és eleve perverzekkel, képes volt megőrizni a tisztánlátását.

A *Nagy Füzetet* és az író többi munkáját jelentős alkotásnak tartó kritikusok és olvasók (legalábbis azok, akiket én ismerek) azonban nem azért szeretik ezeket a műveket, mert kellemes, harmonikus, netán bizsergő érzéseket keltenek bennük, hanem mert úgy gondolják, hogy katartikusak: hátborzongató őszinteségük és brutalitásuk jelentést hordoz, segít valamit megérteni és átélni. Akik kellemes élményekre vágnak, azok romantikus szerelmesregényeket, erotikus elbeszéléseket és általában ponyvát szoktak olvasni. Számtalan nagy irodalom: Dosztojevszkij, Kafka, Radnóti csöppet sem kellemes, inkább megrázó. Voltaképpen egy egyszerű félreértés áll tehát a gondolatmenet háttérében: Lepold azt hiszi, hogy az irodalom azonos a lektúrral.

A másik előbányászható érv szorosan összekapcsolódik a könyv ötödik nyomatékos megállapításával, ezért előbb arra kell kitérnünk.

(5) *A gyermek Kristóf Ágotát minden bizonnyal megerőszkolta az apja, aminek következtében a lány életre szólóan traumatizálódott, és a megrontójához hasonló perverzzé vált.* Próbáljuk meg szétszálazni ezt a három, egymással összefonódó kijelentést.

Kristóf Ágota súlyos terheket hordozott. Ez vitathatatlan, ő maga is sokat beszélt erről, és afelől sem hagyott kétséget, hogy számára az írás egyfajta öngyógyítás. Mély, mondhatni, metafizikai boldogtalanságát két alapvető okkal magyarázta. A családja széthullásával (aminek kiindulópontja az apja bűncselekménye volt) és a disszidálásával. Ezek a magyarázatok, s az, ahogyan ezeket az író a műveiben és az interjúiban kifejti, bőségesen elégségesek, nincs szükség további kiegészítésükre.

Ágota szexuális bántalmazásáról semmiféle információ sincsen, illetve amit talán mégis tudunk, az inkább cáfolja a föltevést. Kristóf Attila *Oidipusz*-regényére alapozva Lepold vélelmezi (egy pillanatra tekintsünk el e vélelem bizonytalanságától), hogy apja letartóztatása után a többi áldozathoz hasonlóan Ágotát is megvizsgálta egy nőgyógyász. Ha valóban így történt, és ezt követően mégsem került oda a neve a bántalmazottak listájára, akkor ez azt jelenti, hogy a föltevést a vizsgálóbíró elvetette.

Marad tehát a spekuláció. Kristóf Ágota azért írt olyan csúnyákat, mert traumatizált volt, és azért volt traumatizált, mert megerőszkolta az apja – állítja Lepold –, majd azonnal tovább is fűzi az okfejtését. Nemcsak traumatizált volt, hanem perverz is, hiszen láttuk már, hogy mi ocsmányságot össze nem írt. A trauma tette szegényt perverzzé, amiért ugyan néhány lélegzetvételnél időre együtt is érezhetünk vele, de aztán haladéktalanul lássunk hozzá a normális emberek társadalmából való kirekesztéséhez.

S ezzel vissza is érkeztünk a 4. megállapításhoz és az azt alátámasztó második érvhez: az író perverzítése bizonyítékul szolgál a művei perverzítésára. (Ezért

azokat nem is szükséges értelmezni.) A művek ekképpen bizonyított perverzitása pedig kiindulópontja annak az elemzésnek, amely előbb a szerzőjük traumatizáltságát, majd az ebből fakadó perverziót igazolja. (Ezt úgy hívják, hogy körben forgó érvelés. Erre is ismerünk nevezetes történelmi példákat, íme egy jól ismert gyöngyszem. A zsidók elleni vádakát bizonyítja, hogy milyen sokan hangoztatják azokat. A zsidók gonoszságának ekképpen bizonyítást nyert ténye pedig bőséges magyarázatot nyújt az antiszemitizmusra.)

Ha újra áttekintjük az öt kiemelt állítást, jóval világosabb kép bontakozik ki előttünk, mint az első pillantás vagy a felületes áttekintés után. A könyv nem egy bántalmazássorozat története, és nem is Kristóf Kálmán annak a főszereplője. A szerző azt igyekszik bebizonyítani, hogy Kristóf Ágota – éppen úgy, mint az életműve – perverz, s ezért sem arra nem méltó, hogy olvassák, sem arra – arra pláne nem –, hogy ünnepeljék és kitüntetésekkel halmozzák el.

Eddig a mű gondolatmenetének rekonstrukciójára és (a neokantiánus gyökerű módszertani dualisták értelmében vett) megértésére törekedtem. Az ebben rejlő lehetőségek azonban elfogytak, s ezért most áttérek a könyv magyarázatára. Mi volt a szándéka Lepold Andreának ezzel a zavaros gondolatmenettel? Miért fektetett annyi munkát és pénzt⁶ abba, hogy ez napvilágot láthasson? Miért akarja képtelen, hajánál fogva előrángatott érvekre támaszkodva befeketíteni Kristóf Ágotát?

Gondolhatjuk talán azt, hogy túl nagy fába vágta a fejszét. Valahogy a kezébe került egy könyv, amit nem értett, s ami mélységesen fölháborította. Aztán megindult előre, mint egy lavina, de szakmai értelemben nem volt felkészülve erre a feladatra. Néha talán ilyen egyszerű a válasz. (Megjegyzem: a könyv stilisztikailag kifogástalan. A mondatok szépek és jól érthetők. A szöveggondozó – akár azonos a szerzővel, akár nem – példás munkát végzett.)

Alátámasztja ezt a föltevést, hogy Lepold Andrea még a legelemibb interpretációs alapelvekkel sincsen tisztában. Hadd térjek ki röviden ennek három eklatáns példájára.

Ismétlődően kiforgatja jelentésükből a kontextusukból kiragadott idézeteket. Már rögtön a könyv borítójára is kitéz egy ilyen. „Megpróbálok írni, de csak sírni tudok, ahogy eszembe jut az a »dolog«, ami tönkretette az életünket, mindnyájunk életét.” Ez a mondat Kristóf Ágota *A harmadik hazugság* című regényéből való, és nem Kristóf Kálmán „dolgára” vonatkozik, hanem a könyvben elkövetett gyilkosságra. Ennek ellenére nem tartom kizártnak, hogy Lepold nem manipulálni akart, mert számtalanszor ugyanígy járt el, és szemmel láthatóan nem talált ebben semmi kivethetőt vagy problematikusot.

Ehhez hasonló képtelenség az is, ahogyan a fikciókat kezeli. Meg sem fordul a fejében, hogy a két író történeteiből kiragadott mondatok és elbeszélésfoszlányok nem a Kristóf család életének szó szerint vehető és bizonyítékokként idézhető dokumentumai. Kétségtelen, hogy az *Oidipusz körbejár* és Kristóf Ágota epikájának valamennyi darabja (a drámái kevésbé) életrajzi ihletésű, de ebből a legkevésbé sem következik, hogy minden, ami azokban írva van, szó szerint igaz, vagy éppen ellenkezőleg: egy-egy elhallgatni kívánt igazságot próbál elfedni.

S végül az elfogultsága. A könyv ugyan tárgyilagosságot színlel, de nem lehet nem érezni azt az izzó gyűlöletet, amely Lepoldot fűti. Minden lehető rosszat elmond Kristóf Ágotáról, s olykor már bohózatba illően rosszindulatú vele. Nemcsak azt olvassa a fejére, hogy elhidegült az első férjétől, vagy hogy nem átalott volna orosz szakra jelentkezni, ha nem disszidál, hanem még azt is, hogy szereti a „tisztázatlan szexuális orientációjú” Thomas Bernhard műveit. Két ízben meg

azt teszi szóvá kaján kárörömmel, hogy az akkor még teljesen ismeretlen író első regényének mindenféle ajánlás nélkül postázott kéziratát a három nagy francia kiadó közül kettő nem kívánta közölni. (Amint azt tudjuk, a harmadik közölte, és később óriási nyereséget kasszírozott a sok perverz vásárlónak köszönhetően.)

A nagy füzet kísértetei nem tényfeltárás, hanem suttogó propaganda. Ezt az (alantas) eljárást a különféle belügyi és titkosszolgálatok szokták alkalmazni. A lényege: elterjeszteni valami rosszindulatú hazugságot vagy elferdített negyedigazságot a célszemélyről, bízva abban, hogy legkevesebb annyi azért megmarad a köztudatban, hogy az illetőnek volt valamilyen zavaros ügye.

Negatív recenziót most írtam életemben először, mert mindig is azt gondoltam, hogy csak jó könyvekre érdemes időt szánni. Azért tettem ebben az esetben kivételt, mert egy kicsit félttem Kristóf Ágotát, aki szinte személyes ismerősömmé vált, mialatt a róla szóló könyvemem (nem jelent még meg, nincs is egészen készen) dolgoztam. Lehet, hogy semmiféle hosszabb távú és komolyan vehető hatása sem lesz a megindult suttogó propagandának, de az sem kizárt, hogy lobbott vet. Egy kis írás persze nem tehet túl sokat ez ellen, de azt, ami az erőmből és a lehetőségeimből telik, s amit a „haza” megkövetel, szerettem volna megcselekedni. (Pix-L Bt., 2023)

JEGYZETEK

¹ MÁTAY Mónika, *Hogyan lehet egy író analfabéta? = Közép-európai arcképcsarnok. 20. század*, szerk. LUKÁCS István, MAJOROS István, ELTE BTK Új- és jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2018.

² LEPOLD Andrea, *Túllépni apánkon*, Vasi Szemle, 2022/3.

³ A dokumentumot Lepold a nevek kihagyásával, de ettől eltekintve teljes egészében közli.

⁴ Házi használatra van erre egy irányítóm, hadd ajánljam hosszas fejtegetések helyett ezt a figyelmükbe. A felmenői büneiért senki nem vonható felelősségre és senkitől sem követelhető vezeklés, de elvárható (mindenféle szankció érvényesítése nélkül, ahhoz hasonlóan, ahogyan a jó ízlés nevében várunk el egymástól bizonyos dolgokat), hogy az érintettek önkorlátozást gyakoroljanak: ne oktassanak ki másokat, ne töltsenek be olyan közéleti tisztségeket, melyekhez etikai elvárások társulnak stb.

⁵ Csupán mellékesen és részletes indoklás nélkül jegyzem meg: én – középiskolai tanárként szerzett tapasztalataimat is mérlegre téve – nem támogatnám Kristóf Ágota regényeinek tananyagként emelését, s még a tizenkettedik évfolyamosoknak sem tanítanám azokat.

⁶ A könyv magánkiadásban jelent meg – ezt a szerző közölte a kőszegi ankéton.

